

KRIMINĀLISTIKAS UN OPERATĪVĀS DARBĪBAS TEORIJAS APAKŠNOZARE

DAŽI BEZVĒSTS PAZUDUŠU PERSONU MEKLĒŠANAS SĀKOTNĒJO PASĀKUMU TAKTISKIE UN TIESISKIE ASPEKTI*

*Mg. iur. Leonīds Makans,
Biznesa augstskola "Turība", Latvija*

Abstract

The article deals with the problems of searching missing persons and inviolability of private life of a person, namely, how proportionate, and reasonable is the publication of sensitive data of a person in the mass media when disappearance of a person reported. Analysis of the statistical indicators of the searching of missing persons gives basis for the conclusion that a significant number (80%) of persons reported as missed, in fact they are not such, but without warning their relatives were absent for various reasons – somewhere stayed late, left their place of residence for other reasons, went abroad. Nevertheless, photographs and other sensitive data of such persons are published in the mass media. Moreover, there was an opinion on the need to bring to administrative responsibility those who left the place of residence without warning their relatives. On the author's opinion, one of the reasons for the unjustified use of the media for searching for persons and violating the privacy of a person is the poor performance of the preliminary searching measures for clarify the circumstances and causes of disappearance. The article also proposes to amend the definition of the missing person, clarify the essence of the notion of "to declare a search", the procedure and officials authorized to declare such a search, and also introduce the category "Persons who have lost contact with relatives".

Keywords: missing person, the right to privacy, preliminary searching measures.

*Pētījums prezentēts Starptautiskajā zinātniski praktiskajā konferencē "SABIEDRĪBA. CILVĒKS. DROŠĪBA. 2018" 2018. gada 27., 28. aprīlī, Rīgā. Konferences rīkotāji Baltijas Starptautiskā akadēmija, Society for Baltic Security, Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskā fakultāte

Ievads

Ievadot vienā no populārākajām meklētājprogrammām “Google” atslēgvārdus “bezvēsts pazudis” un “atradies bezvēsts pazudušais”, nepilnas sekundes laikā iegūstam attiecīgi gandrīz 30 000 un 3290 rakstu nosaukumu, kuros šie vārdi atrasti.

Tāpat populārākajos Latvijas interneta portālos gandrīz katru dienu varam izlasīt ziņas par kādas personas pazušānu. Ievērojot visai kolorītos pazudušu personu atrašanas traģiskāko gadījumu aprakstus šajos portālos, sabiedrībā tiek izraisītas negatīvas emocijas, nedrošības sajūta un šaubas par policijas un/vai citu institūciju spēju rūpēties par sabiedrības drošību, un katrs cilvēka pazušānas gadījums tiek uztverts saasināti.

Piedāvātais raksts ir mēģinājums aplūkot sākotnējo meklēšanas pasākumu tiesiski taktiskos aspektus, balstoties uz attiecīgās literatūras avotu citu publikāciju un normatīvo aktu bāzes, kā arī autora personīgo pieredzi personu meklēšanas jomā¹, kā arī ziņu par personu pazušānu publikāciju pamatotību sociālajos tīklos.

Konstatējot kādas personas pazušānu, parasti prognozē, ka tā ir saistīta ar briesmām viņas veselībai vai dzīvībai. Atbilstoši tiesiskai izpratnei valsts un tās izpildvaras uzdevums ir novērst apdraudējumus tādām tiesiski aizsargātām vērtībām kā cilvēka dzīvība, fiziskā neaizskaramība un citām Satversmē noteiktām vērtībām, kā arī noskaidrot pazudušā likteni. Šos uzdevumus atbilstoši likuma “Par policiju” 3. un 10. pantā noteiktajam² parasti veic policija. Tāpat pazudušu cilvēku meklēšanu kā pakalpojumu, noslēdzot līgumu ar fizisku vai juridisku personu, saskaņā ar Detektīvdarbības likuma 2. panta prasībām var veikt detektīvsabiedrības un detektīvi³, kā arī citas nevalstiskas organizācijas⁴.

Cilvēku pazušānas fenomēns ir viens no sabiedrības drošības sajūtu negatīvi ietekmējošiem apdraudējumiem un sarežģītākajiem policijas darba virzieniem, jo kopš policijas un kriminālistikas zinātnes veidošanās aizsākumiem cilvēka neizskaidrojama pazušāna vienmēr uzskatīta par vienu no varbūtējas personas slepkavības, nolaupīšanas vai nokļūšanas bezpalīdzīgā, dzīvībai un veselībai bīstamā stāvoklī indikācijām⁵, līdz ar to arī pazudušu cilvēku meklēšana un ar to cieši saistītā nezināmu mirušo un personu, kuras nespēj sniegt par sevi ziņas, meklēšana, vienmēr ir bijusi un arī patlaban ir kriminālpolicijas kompetence⁶.

Tāpēc arī bezvēsts pazudušas personas jēdziens formulēts Operatīvās darbības likuma 2. panta pirmās daļas 5. punktā, kur par bezvēsts pazudušām uzskatāmas personas, “kuras pēkšņi un bez acīmredzama iemesla pametušas savu pastāvīgo vai pagaidu uzturēšanās vietu, neievēro savu ierasto dzīvesveidu, un sazināšanās ar tām nav iespējama, kā arī nepilngadīgo un to personu meklēšana, kuras vecuma, to fiziskā, garīgā stāvokļa vai slimības dēļ ir aprūpējamas, bet aizgājušas no mājām, ārstniecības iestādēm vai citām uzturēšanās vietām”⁷. Tas nozīmē, ka noteiktās situācijās pazudušu personu meklēšanai pieļaujami attiecīgi operatīvās darbības pasākumi.

Ja definīcijas daļa, kurā norādītas aprūpējamās personas – nepilngadīgie un personas, kuras vecuma, fiziskā, garīgā stāvokļa vai slimības dēļ ir aprūpējamas, neizraisa diskusijas, tad jautājums par tām, kuras pēkšņi un bez acīmredzama iemesla pametušas savu pastāvīgo vai pagaidu uzturēšanās vietu, neievēro savu ierasto dzīvesveidu, un sazināšanās ar tām nav iespējama, domājams, ir neveiksmīgs un diskutabls. Šāds formulējums liekas pārāk plašs un ļauj uzskatīt par pazudušu katru, kurš kaut kāda nezināma iemesla dēļ nav mājās un ar kuru nevar sazināties. Šai sakarā jāpiekrīt speciālajā literatūrā izteiktajam viedoklim, ka ne katrs pieteikums par noteikta cilvēka pazušānu rada priekšnosacījumus personas atzīšanai par bezvēsts pazudušu personu⁸.

Līdztekus cilvēka dzīves vai uzturēšanās vietas pamešanas pēkšņumam un nespējai ar to sazināties, kam jābūt krasā pretrunā ar viņa ikdienas dzīves ritmu, vēl jāvērtē viņa personība, dzīvesveids un/ vai pazušānas apstākļi, kā arī kriminogēnās situācijas raksturojums pazušānas brīdī, vietā un kustības maršrutā. Tikai visu minēto apstākļu novērtējums ļauj izdarīt visai aptuvenus secinājumus par to, ka cilvēks kļuvis par noziedzīga nodarījuma vai nelaimes gadījuma upuri, vai nezināmā vietā izdarījis pašnāvību, vai atrodas dzīvībai bīstamā situācijā.

Minētajiem ieteikumiem ir ievirzes raksturs, kuru mērķis – pievērst darbinieku vai detektīvu uzmanību iespējamiem pazušānas krimināliem vai citiem nelabvēlīgiem cēloņiem, kuri jānoskaidro sākotnējo meklēšanas pasākumu gaitā, lai atvieglotu lēmuma pieņemšanu par savlaicīgu turpmāko pasākumu uzsākšanu. Taču tas ir visai problemātiski, jo pieteikums par personu pazušānu vairumā gadījumu atspoguļo visai nenoteiktu situāciju, jo gadījumu vairumā

trūkst informācijas par pazušanas apstākļiem un pašu pazudušo, tāpēc izvirzīt adekvātus pieņēmumus par notikuma iemesliem, kuri noteiktu visoptimālākos veicamos pasākumus un to taktikas izvēli ne vienmēr izdodas. Tāda situācija ir samērā raksturīga bezvēsts pazudušo meklēšanā – tā var izpausties gan kā ļoti veiksmīgas policijas un citu meklēšanā iesaistīto spēku darbības, gan kā galēji neveiksmīgas aktivitātes⁹, kuras nedod vēlamu rezultātu dažkārt daudzu gadu garumā. Domājams, tas ir zināms katram darbiniekam un citiem speciālistiem, kuri saskaras ar pazudušu personu meklēšanu.

Parasti uz iepriekš notikušu personu pazušanas deliktu izpētes un analīzes vispārīnājuma bāzes izstrādā sākotnējo un turpmāko meklēšanas pasākumu veikšanas metodiku un taktiku, kur sākotnējo pasākumu gaitā noskaidro pazušanas apstākļus un iespējamus iemeslus, kā arī pazudušā atrašanās vietu. Turpmākos pasākumus īsteno, ja sākotnējie nav bijuši veiksmīgi, izvirzot meklēšanas versijas, ievērojot sākotnējos pasākumos noskaidroto informāciju¹⁰.

Diemžēl no plašākai sabiedrībai pieejamajām publikācijām galvenokārt varam uzzināt par pazudušo personu skaitu, piemēram – “Ik gadu Valsts policija saņem 700 līdz 1000 iesniegumus par bezvēsts pazudušām personām, un lielākā daļa šo personu tiek atrastas, liecina Valsts policijas sniegtā informācija Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijai”¹¹; turpat varam uzzināt, ka pazudušo personu problēma īpaši aktualizējas rudenos, kad cilvēki neapbrīnīti savus spēkus un orientēšanās spējas apvidū, vieni dodas mežā un apmaldās, atrasto mirušo personu skaitā 98 % ir nelaimes gadījumos bojā gājušie, bet atlikušie – nozieguma upuri, tāpat visai izplatīta problēma, ir klaiņojošie bērni, kuri dažādu iemeslu dēļ aizgājuši no bērnu centriem, internātskolām, nelabvēlīgām ģimenēm un tiek meklēti vairākas reizes gadā, bet pēc tam tiek atrasti vai arī paši atgriežas. Turklāt, ir situācijas, kad tuvinieki vēršas policijā, bet, veicot meklēšanas pasākumus, izrādās, ka persona vai nu apzināti nevēlas kontaktus ar tuviniekiem vai arī cilvēks nav spējījis radniekiem paziņot savu atrašanās vietu.

Aplūkojot pazudušu personu meklēšanas statistiskos rādītājus ilgākā laika posmā, varam secināt, ka vidējie galvenie pazudušo meklēšanas statistiskie rādītāji nav būtiski mainījušies – kopš 1985. gada Latvijā ik gadu meklēšanā izsludina 654 personas, bet, ievērojot iepriekšējos gados neatrasto skaitu, tiek meklētas 1074 personas, no kurām tiek atrastas 588 jeb 55%¹². Turklāt no kārtējā

gadā izsludinātajām meklēšanā tiek atrastas ap 80 % personu¹³. Savukārt no publicētās policijas informācijas izriet, ka atrasto skaitā trešo daļu veido mirušas personas, bet no policijā saņemtiem 4890 iesniegumiem par personu bezvēsts pazušānu 4257 jeb 87% gadījumu, nav bijusi nepieciešamība pazudušos izsludināt meklēšanā, jo tie atrasti vai atradušies īsā laikā¹⁴. Pēdējos gados detalizētu pētījumu par šeit aplūkojamiem jautājumiem vai nu nav, vai arī tie nav publicēti. No šādiem iepriekšējo gadu pētījumiem, kuru gaitā bija anketētas 30 Latvijas policijas iestādes, izriet, ka pazudušo kopskaitā 72,5% veido vīrieši, 27,5% sievietes, bet 11,4% – nepilngadīgie, starp kuriem zēni līdz 10 dzīvības gadam ir 14,3%, bet meitenes 11,1%; zēnu un meiteņu pazušānu gadījumiem ir tendence palielināties; ap 28% pazudušo atgriežas dzīvesvietā, 15% – atrasti pie radiem vai paziņām, 5,9% – pie mīļākiem/mīļākajām. 4,6% – citās vietās¹⁵.

No visa iepriekš minētā jāsecina, ka ievērojama daļa personu, kuras pieteiktas kā bezvēsts pazudušas, faktiski neatbilst šādas personas kriminālistiskajiem un kriminālmeklēšanas kritērijiem, un to meklēšanas pasākumu nepieciešamība un pamatotība ir diskutabla.

Piemēram, policija lūdza palīdzību Lielbritānijā dzīvojošā un strādājošā divdesmitgadīgā K. meklēšanā, jo viņš kopš 28. janvāra nav sazinājies ar radniekiem Latvijā, bet 14. februārī saņemta informācija, ka jauniets atradies Lielbritānijā, sveiks un vesels, un policija pateicas par sadarbību¹⁶.

Vai arī – policijas iecirknis organizē 1993. gadā dzimušā bezvēsts pazudušā V. meklēšanu, kurš 21. martā devās pie drauga un pulksten 19:50 pēdējo reizi sazinājās ar tuviniekiem un teica, ka autobusa pieturā gaida autobusu, lai dotos uz mājām, taču kopš tā laika telefons ir izslēgts un vīrieša atrašanās vieta nav zināma. 22. martā jaunais vīrietis atradies Rīgā un atgriezies savā dzīvesvietā¹⁷.

Līdzīgi noticis ar kopš 9. oktobra par bezvēsts pazudušo uzskatīto un meklēto L., kurš plānojis doties uz Nīderlandi, bet tā arī turp nebija aizbraucis, taču 13. oktobrī ir atrasts sveiks un vesels, ar viņu nebija noticis nedz nelaimes gadījums, nedz izdarīts noziedzīgs nodarījums¹⁸.

Visos šeit minētajos un virknē citu līdzīgu aprakstīto gadījumu, masu medijos bija publicēti šo personu identificējoši dati un fotoportreti.

Sastopami arī atšķirīgi gadījumi – iebraucot Latvijā, 23. janvārī

aizturēja Latvijas pilsoni 1985. gadā dzimušo Ivetu K., kuru no šā gada 19. janvāra kā bezvēsts pazudušu meklē Rīgas Galvenās policijas pārvalde, personai izsniegta pavēste par ierašanos policijā un ļauts turpināt ceļu¹⁹; vai arī pašvaldības policijas darbinieki atraduši bezvēsts pazudušu sievieti, kura, pamanot policistus, slēpusies krūmos, tas izraisīja interesi noskaidrot sievietes rīcības motīvus; pārbaudot kundzes personas datus, tika konstatēts, ka viņa ir izsludināta meklēšanā kā bezvēsts pazudusi, sievieti nogādāja Valsts policijā, lai noskaidrotu apstākļus²⁰.

Iepazīstoties ar nule aprakstītajiem un citiem līdzīgiem gadījumiem, rodas jautājums par to, cik samērīga un pamatota ir personas sensitīvo datu publicēšana masu medijos, vadoties no Fizisko personu datu apstrādes likumā deklarētā mērķa – radīt tiesiskus priekšnoteikumus fiziskās personas datu aizsardzības sistēmas izveidošanai nacionālajā līmenī, paredzot šim nolūkam nepieciešamās institūcijas, nosakot to kompetenci un darbības pamatprincipus, kā arī reglamentējot datu aizsardzības speciālistu darbību un datu apstrādes un brīvas aprites noteikumus²¹, kā arī 2016. gada 27. aprīļa Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti.

Privātās dzīves neaizskaramība aptver ne tikai indivīda datus un attēlus, bet arī tiesības palikt vienam, tas ir personai jābūt iespējai izvēlēties, kam un kādu tieši informāciju persona vēlas izpaust, kā arī kādu tēlu persona vēlas radīt ar savu uzvedību – visu apkārtējo vai kādas konkrētas personu grupas acīs, spējai izvēlēties informācijas sniegšanas apjomu apkārtējiem, kā arī izvēlēties savu rīcību konkrētajā vidē – tam ir būtiska nozīme personības veidošanā²².

Pašreizējā pazudušu personu meklēšanas prakse, kaut arī vislabāko mērķu vadīta, privātās dzīves neaizskaramībai nepievērš pietiekamu uzmanību. Ir pat publiski pausti viedokļi par to, ka “valstij vajadzētu sagatavot izmaiņas likumos, kas paredzētu piemērot administratīvo atbildību pieaugušām personām, kuras apzināti nepaziņo tuviniekiem savu atrašanās vietu, bet tikmēr policija un sabiedriskās organizācijas tērē resursus šo cilvēku meklēšanai”, – Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas sēdē sacīja biedrības «Bezvests.lv» pārstāve²³.

Varētu minēt vairākus iemeslus nepietiekamai uzmanības pievēršanai privātās dzīves neaizskaramības jautājumiem, viens

no tiem – nepareiza personas izsludināšanas meklēšanā jēdziena izpratne, proti – par personas izsludināšanu meklēšanā tiek uzskatīta ziņa par meklējamo ievadīšana informācijas sistēmā “Personu meklēšana”²⁴.

Informācijas sistēma ir tikai meklēšanas līdzeklis, bet izsludināšana meklēšanā saistāma ar konkrētas amatpersonas lēmumu par to vai citu pasākumu un līdzekļu pielietojumu meklēšanai. Piemēram, aizdomās turamā, apsūdzētā vai tiesājamā meklēšanu izsludina attiecīgi ar procesa virzītāja, prokurora vai tiesas lēmumu²⁵ savukārt lēmumu par parādnieka meklēšanu civillietās, kā arī atbildētāja un bērna meklēšanu civillietās ar policijas palīdzību izsludina tiesnesis²⁶.

Diemžēl bezvēsts pazudušas personas izsludināšana meklēšanā nekur, izņemot iepriekš minēto policijas iekšējo normatīvo aktu, nav regulēta, tāpēc to var izdarīt jebkurš, ievērojot savu izpratni un zināšanas par šo jomu.

Informācijas ievadīšana sistēmā “Personu meklēšana” neapšaubāmi ir nepieciešama rīcība un viens no personu meklēšanas sākotnējiem pasākumiem, saņemot pieteikumu par personas pazušānu, jo tai korespondē ikviena policijas vai robežsarga pienākums pārliecināties vai persona, ar kuru dienesta gaitā nākas kontaktēties, nav iekļauta sistēmā. Tā tas notika iepriekš aprakstītajā gadījumā, kad robežsargs konstatēja, ka persona tiek meklēta kā bezvēsts pazudusi, un aprobežojās ar skaidrojumu par nepieciešamību attiecīgajā policijas iestādē noskaidrot situāciju, nevis izšķīrās par personas aizturēšanu, atšķirībā no pašvaldības policistu rīcības, kuriem likās aizdomīgi, ka bezvēsts pazudusi persona izvairās no tikšanās ar policiju.

Tomēr informācijas sistēma “Personu meklēšana” nav publiski pieejama un nekādi nepārkāpj Fizisko personu datu apstrādes likuma normas. Tāpat policijas attiecīgajos noteikumos nav norādījumu par personas datu nekavējošu izplatīšanu masu medijos.

Turpretī organizācijas Bezwēsts LV izstrādātajos materiālos līdztekus citiem bezvēsts pazudušas personas meklēšanas sākotnējiem pasākumiem paredzēts – “Meklēšanā jāiesaista pēc iespējas vairāk plašsaziņas līdzekļu: televīziju, radio, interneta portālus, sociālos tīklus un regulāros drukātos preses izdevumus – gan vietējos, gan republikas mēroga”²⁷. Turpat norādīta likuma prasība par piekrišanas nepieciešamību – “Piekrītu personas datu apstrādei saskaņā ar Fizisko personu datu apstrādes likuma 7. panta

4. punktu (“Personas datu apstrāde ir atļauta tikai tad, ja likumā nav noteikts citādi un ja ir vismaz viens no šādiem nosacījumiem: 4) datu apstrāde nepieciešama, lai aizsargātu datu subjekta vitāli svarīgas intereses, tajā skaitā dzīvību un veselību”)” un norādīta pieteicēja informēšana par meklēšanas procesu, ja viņš tam piekrīt – “Piekrītu šajā anketā norādīto datu par manu pazudušo tuvinieku un fotogrāfiju publicēšanai Bezvests.lv administrētajos sociālajos tīklos; nodošanai publicēšanai masu informācijas līdzekļiem; Esmu informēts, ja Bezvests.lv brīvprātīgie veiks pazudušās personas meklēšanas pasākumu, tā norises laikā var tikt uzņemti video un foto materiāli, un piekrītu šo materiālu publicēšanai Bezvests.lv administrētajos sociālajos tīklos un nodošanai publicēšanai masu informācijas līdzekļiem, ja tas netraucē izmeklēšanas intereses. Apņemos nekavējoties Bezvests.lv brīvprātīgajiem paziņot par tuvinieka atrašanu”.

Tikko aplūkotie nosacījumi ir visai diskutabli no to samērīguma viedokļa, jo kā iepriekš minētajos piemēros redzējām, tie izriet nevis no reāli noskaidrotiem bezvēsts prombūtnes iemesliem, bet no abstraktiem pieņēmumiem.

Ja tāda datu apstrāde varētu būt atbilstoša saistībā ar nepilngadīgām vai aprūpējamām personām, tad pilngadīgas rīcībspējīgas personas datu un attēlu publicēšanu masu medijos var veikt tikai ar viņa piekrišanu, vai arī, domājams, pēc meklēšanas lietas ierosināšanas vai kriminālprocesa uzsākšanas, ja to uzskatīs par nepieciešamu attiecīgās amatpersonas, ievērojot sākotnējo meklēšanas pasākumu rezultātus.

Viens no sākotnējo pasākumu mērķiem ir pazušanas iemeslu un apstākļu noskaidrošana. Pieejamie pētījumi liecina, ka galvenie meklēšanu traucējošie faktori ir novēlota informācijas par pazušānu saņemšana (40,5% gadījumu) un tās nepilnība (50,0% gadījumu)²⁸.

Iepazīstoties ar publikācijām par bezvēsts pazudušo personu meklēšanu, varam secināt, ka viens no sākotnējo pasākumu pamatpostulātiem – pasākumu veikšana pazudušās personas dzīves telpā. Tikai tur sarunās ar tuviniekiem, kaimiņiem un citām kontaktpersonām var iegūt nepieciešamo informāciju par prombūtnes vai dzīves telpas pamešanas apstākļiem un, iespējams, kriminālajiem iemesliem²⁹.

Iepazīstoties ar publikācijām par bezvēsts pazudušu personu meklēšanu, jāsecina, ka tas ne vienmēr tiek ievērots. Piemēram,

pazudušo meklējot, ievieto informāciju sociālajos tīklos, neapsekojot dzīvesvietu, bet meklējamais miris savā dzīvoklī³⁰.

Ļoti spilgts, mācību grāmatas cienīgs piemērs pazudušas personas dzīves telpas apskates nozīmei, atrodams rakstā par T. slepkavību, kuru nogalināja viņas īrnieki, līķi sadalīja un iepakotu polietilēna maisos novietoja uz balkona, bet cietušās tuviniekiem paskaidroja, ka viņa devusies uz citu pilsētu pie draudzenes. Kaut gan no pazudušās radniekiem bija zināms, ka viņas dzīvoklis bijis tik tīrs kā nekad, ieskaitot arī vannas istabu un virtuvi, tikai pēc nedēļas policijas darbinieki apmeklējuši cietušās dzīvokli un konstatējuši, ka pilnīgi nekas neliecina, ka dzīvoklī notikusi vardarbība. Pārbaudot visas telpas, izņemot balkonu – pa logu redzējuši, ka uz balkona atrodas divi maiši, bet nepieļāvuši domu, ka tajos atrodas līķis. Nākamajā dienā atkārtoti dodoties uz dzīvokli veikt apskati un pārrunas, beidzot tika pievērsta uzmanība maišiem un atrasts līķis³¹.

Šis piemērs lieku reizi parāda personas pazušanas faktu kā vienu no slepkavības indikācijām un kāpēc bezvēsts pazudušu personu meklēšana ir kriminālpolicijas kompetence, kā arī pazudušā dzīves telpas apsekošanas nozīmi un to, ka bez nozieguma pēdām vēl ir nozieguma slēpšanas pēdas, kuras šajā konkrētajā gadījumā bija šim dzīvoklim netipiska kārtība, tīrība un smaržas kociņu dedzināšana.

Secinājumi

Temata iztīrījuma nobeigumā, varam secināt, ka patlaban izmantojamais bezvēsts pazudušas personas jēdziens tai daļā, kurā nav iekļauta aprūpējamo personu izpratne, ir pārāk plaši traktējams un var izraisīt nepamatotu personas izsludināšanu meklēšanā un viņu sensitīvo datu izplatīšanu masu medijos.

Tāpat jāsecina, ka ievērojama daļa personu, par kurām ziņots kā bezvēsts pazudušām, faktiski tādas nav un tās izsludina meklēšanā bez pienācīgas prombūtnes apstākļu un iemeslu noskaidrošanas meklēšanas sākumstadijā, kuras viens no būtiskiem pasākumiem ir pazudušās personas dzīves telpas apsekošana.

Domājams, bezvēsts pazudušas personas jēdziens būtu definējams šādi: “persona, kura pēkšņi un bez acīmredzama iemesla atstājusi savu pastāvīgo vai pagaidu uzturēšanās vietu vai nav tajā atrodama un kuras personības, dzīvesveida un/vai pazušanas apstākļu un kriminogēnās situācijas raksturojums pazušanas brīdī un vietā

rada pamatu uzskatīt, ka tā kļuvusi par noziedzīga nodarījuma vai nelaimes gadījuma upuri, nezināmā vietā izdarījusi pašnāvību vai atrodas dzīvībai bīstamā situācijā”.

Tāpat būtu jāprecizē, kas un kādā kārtībā izsludina pazudušu personu meklēšanā. Ievērojot mūsdienu intensīvos migrācijas procesus, būtu jāievieš “Personu, kuras zaudējušas sakarus ar tuviniekiem” jēdzienu, tas ļautu elementāras sarakstes ceļā noskaidrot konkrētas personas atrašanās vietu un kontaktu zaudēšanas iemeslus.

Atsauces

- ¹ Skat.: Latvijas Policijas akadēmijas raksti, Nr.13, 2006, 100.–111. lpp.; Administratīvā un kriminālā justīcija, Nr.4, 2000, 32.–42. lpp.; Makans L. Sākotnējie pasākumi bezvēsts pazudušu personu slepkavību atklāšanā. Rīga, LPA, 1996, 82. lpp.; Makans L. Policejiskā meklēšana. Rīga, 1999, LPA, 139. lpp.; Makans L. Personu meklēšana un cilvēktiesības. Starptautiskās zinātniski praktiskās konferences materiāli. Rīga, LPA, 2004., 82.–88. lpp.
- ² Par policiju. 04.06.1991. likums/Ziņotājs, 31/32, 15.08.1991.
- ³ Detektīvdarbības likums. 05.07.2001. likums/LV, 110 (2497), 20.07.2001., Ziņotājs, 16, 23.08.2001.
- ⁴ Organizācijas BEZVESTS.LV mājaslapa. <http://www.bezvests.lv/lv/par-mums.html>
- ⁵ Kriminālistika. Noziegumu izmeklēšanas metodika. Rīga, 2000, 49.–54. lpp.
- ⁶ Personu meklēšanas noteikumi. LR IeM VP 2012. gada 15. novembra iekšējie noteikumi Nr.24.
- ⁷ Operatīvās darbības likums. 16.12.1993. likums/LV, 131, 30.12.1993., Ziņotājs, 1, 13.01.1994.
- ⁸ Klages U., Shlieper K.D. Polizeiliche Bearbeitung von Vermisstenfallen. Heildelberg, kriminalistik Verlag, 1995.
- ⁹ Haglund D. The National Crime Information Center. Missing and Unidentified Persons System Revisited. Journal of Forensic Sciences 1993, No.2, p. 360–380.
- ¹⁰ Skat.: Makans L. Sākotnējie pasākumi bezvēsts pazudušu personu slepkavību atklāšanā. Rīga, LPA, 1996, 82. lpp.; Makans L. Policejiskā meklēšana. Rīga, 1999, LPA, 139. lpp.; Klages U., Shlieper K.D. Polizeiliche Bearbeitung von Vermisstenfallen. Heildelberg, kriminalistik Verlag, 1995.
- ¹¹ Atklāts, cik cilvēku ik gadu pazūd Latvijā. Ziņu aģentūra LETA. 07.12.2017. <http://nra.lv/latvija/230954-atklats-cik-cilveku-ik-gadu-pazud-latvija.htm>
- ¹² LR IeM IC pārskati par meklējamām personām. <http://ic.iem.gov.lv/>
- ¹³ Turpat.
- ¹⁴ Skat. Skarbā statistika: cik no bezvēsts pazudušajiem atrodas dzīvi un cik – miruši. 2016. gada 29. oktobrī. <http://jauns.lv/raksts/zinas/11931-skarba-statistika-cik-no-bezvests-pazudusajiem-atrodas-dzivi-un-cik-mirusi>; Makans L. Detektīvdarbība un dažas pazudušu personu meklēšanas problēmas. Administratīvā un kriminālā justīcija, Nr.2(79)/2017.

- ¹⁵ IeM finansētais pētījums “Policijas meklējamo personu atrašanas metodika Latvijā un ārzemēs”, LPA, 1998.
- ¹⁶ Laimīgi atradies 21 gadus vecais Rolands; pateicas par palīdzību. Portāls nra.lv, 2018. gada 16. februārī. http://tautaruna.nra.lv/palidzi/237302-laimigi-atradies-21-gadus-vecais-rolands-pateicas-par-palidzibu/?utm_campaign=nralvLinks&utm_content=itemlink&utm_medium=content-block&utm_source=nra.lv
- ¹⁷ Cēsu iecirknis atsauc bezvēsts pazudušā vīrieša meklēšanu. Zane Vaskāne, Vidzemes reģiona Policijas pārvalde, 2017. gada 22. marts. <http://www.ziemellatvija.lv/kriminalzinas/policijas-zinas/cesu-iecirknis-atsauc-bezvests-pazudusa-viriesa-meklesanu-130206>
- ¹⁸ Bezvēsts pazudušais Rihards Leimanis ir atradies. www.DELFI.lv, 2017. gada 13. oktobris. <http://www.delfi.lv/news/national/criminal/bezvests-pazudusais-rihards-leimanis-ir-atradies.d?id=49339805>
- ¹⁹ http://www.tvnet.lv/zinas/kriminalzinas/282920robezsargi_aiztur_devinas_tiesibsargu_mekletas_personas
- ²⁰ Bezvēsts pazudusi sieviete Rumbulā krūmos slēpjas no policistiem. www.DELFI.lv, 2017. gada 8. septembris. <http://www.delfi.lv/news/national/criminal/bezvests-pazudusi-sieviete-rumbula-krumos-slepjas-no-policistiem.d?id=49222787>
- ²¹ Fizisko personu datu apstrādes likums. 21.06.2018. likums/LV, 132 (6218), 04.07.2018.
- ²² Vītolīņš V. Privātās dzīves aizsardzības robežas, uzsākot operatīvās darbības pasākumus. Jurista vārds. Nr.49 (748), 2012.
- ²³ Rosina sodīt «pazudušos», kuri apzināti nepaziņo tuviniekiem savu atrašanās vietu. TVNET/LETA. 2017. gada 6. decembris. http://www.tvnet.lv/zinas/viedokli/748982rosina_sodit_pazudusos_kuri_apzinati_nepazino_tuviniekiem_savu_atrasanas_vietu
- ²⁴ Personu meklēšanas noteikumi. LR IeM VP 2012. gada 15. novembra iekšējie noteikumi Nr. 24.
- ²⁵ Kriminālprocesa likums. 21.04.2005. likums/LV, 74 (3232) 378.; 409.; 480. p.
- ²⁶ Civilprocesa likums. 14.10.1998. likums/LV, 326/330 (1387/1391) 569.; 644.¹⁷p.
- ²⁷ Ko darīt, ja ir pazudis cilvēks? Materiālus izstrādājuši organizācijas „Bezvests.lv” brīvprātīgie. <http://www.bezvests.lv/lv/ja-ir-pazudis-cilveks/ka-rikoties.html>
- ²⁸ IeM finansētais pētījums “Policijas meklējamo personu atrašanas metodika Latvijā un ārzemēs”. LPA, 1998
- ²⁹ Skat.: Kriminālistika. Noziegumu izmeklēšanas metodika. Rīga, 2000, 49.–54. lpp.; Makans L. Sākotnējie pasākumi bezvēsts pazudušu personu slepkavību atklāšanā. Rīga, LPA, 1996.
- ³⁰ Dzīvoklī atrod bezvēsts pazudušu sievieti – diemžēl mirušu. [Skaties.lv](http://www.la.lv/dzivokli-atrod-bezvests-pazudusu-sievieti-diemzel-mirusu/), 2017. gada 9. marts. <http://www.la.lv/dzivokli-atrod-bezvests-pazudusu-sievieti-diemzel-mirusu/>
- ³¹ Drēziņš A. Tamāru atrada maisos uz balkona... 2017. gada 14. decembris, <http://www.la.lv/tamaru-atrada-maisos-uz-balkona/>

Аннотация

Статья посвящена проблеме розыска без вести пропавших лиц и неприкосновенности частной жизни человека, а именно, насколько пропорциональной и разумной является публикация сенситивных данных лица в средствах массовой информации при получении заявлений об исчезновении человека. Анализ статистических показателей розыска без вести пропавших лиц дает основания для вывода о том, что значительное число (80%) тех, о которых есть заявления о пропаже без вести, фактически таковыми не являются, а без предупреждения родственников отсутствовали по разным причинам: где-то поздно задерживались, покидали свое место жительства по другим причинам, уехали за границу. Тем не менее, фотографии и другие сенситивные данные таких лиц публикуются в средствах массовой информации.

Более того, высказывалось мнение о необходимости привлекать к административной ответственности лиц, покинувших место проживания, не предупредив близких. По мнению автора, одной из причин неоправданного использования средств массовой информации для поиска лиц и нарушения неприкосновенности частной жизни человека является некачественное осуществление первоначальных розыскных мероприятий по выяснению обстоятельств и причин исчезновения. В статье также предлагается внести поправки в определение пропавшего лица, уточнить суть понятия «объявление в розыск», порядок и должностных лиц, имеющих право объявлять такой розыск, а также ввести категорию «Лица, потерявшие связь с родственниками».